

tra Ortega enako kot Rivière tvorno psihologijo, ki je sila globoka in tenkočutna, tako da edina lahko nasiti novo živčnost človeškega rodu.

André Gide je postavil tezo tako zvanega čistega romana. «Le roman pur» je bil predmet dolge diskusije enako kot Bremondova «poésie pure». Tudi Gide je hotel osvoboditi roman vseh njegovih zajedalskih sestavin, dolgih vnanjih in notranjih opisov; hotel ga je osredotočiti okrog romanovih funkcionalnih sestavin, okrog njegovih tipičnih elementov, okrog tega, kar je bistvo romanove forme. Toda — kje naj iščemo te sestavine in kaj so? Ali obstoje tipične izkušnje za svet v romanu, izkušnje, ki naj bi bile vsebina tega genrea? Roman je vendar spoznanje človeka, njegove osebnosti in evolucije njegove usode. Tipično romanovo jedro je torej samó tok človeške usode, časovno prelivanje njegovih posameznih delcev. To je svojska, avtonomna sfera romana.

Toda novi roman gre kajkrat celo do onostranstva. Meri samo in edinole evolucijo usode, riše človeka v toku razvrženih stanj, ga docela atomizira, izpreminja v molekule, ki se gibljejo v času. Zaradi same evolucije pa nimajo moderni romani substance; v njih je samo tok z vrtinci, ni pa v njih prave resničnosti, ki bi živela kot dovršena življenjska realiteta. Ljudje teh romanov nimajo integrirane popolnosti in resničnih obrisov. So samo potek izprememb, nimajo pa lastnega življenjskega jedra. Zaradi samih dreves tu kajkrat ne vidimo gozda. Zaradi samih atomov ne moremo v njih opaziti človeka. In tako v njih vse samo teče in se preliva, ne da bi se zgoščalo v časoprostorninsko integralno realnost, ki bi bila zmožna neke samobitnosti.

In zopet: roman propada prav zaradi tega, ker je razkrojil človeško individualnost, razbil osebnost, uničil enoto notranjega človeškega bistva. Roman se bo stoprav tedaj dvignil iz krize, ko bo našel pot k novi človeški osebnosti in nje usodi.

Z avtorjevim dovoljenjem prevel B. Borko.

ZAPISKI IZ SUPLENTOVEGA DNEVNIKA

VINKO KOŠAK

1.

Trijé suplenti. Odhajamo s postaje. Pred nami postrešček, za njim mi. Od vseh strani pozdravljajo ljudje:

«Klanjam se, gospod profesor.»

Srečamo policaja. Strumno salutira.

Vraga, kako nas morejo poznati, saj smo prvič tu. Čudimo se, prijazno odzdravljamo in se zdimo sami sebi strašno imenitni. Profesor ne more biti nekaj kar tako.

Ne, prav res ne.

2.

Najemam stanovanje. Aboniram se na hrano.

«Koliko stane, prosim?»

Toliko in toliko. Sežem v žep in hočem plačati.

«Saj ni treba, saj ni treba, gospod profesor. Boste že. Saj se ne mudi.»

Komaj jim usilim denar. Ali so prijazni.

Boljše bo tako, zadolžil bi se bil sicer. In kdo ye, kako bi bilo potem.

3.

Pol dneva sem komaj tukaj in že vem vse, kaj so lansko leto počeli naši predniki. Hodili so domov ob dveh, treh zjutraj, ljubimkali s poročenimi ženskami, pustili tu pa tam nekaj dolga. Prav nič prida niso bili.

Vse to vem. Kaj bodo govorili čez leto dni o meni? Saj tukaj ne ostane nihče delj, če le more.

4.

Prva ura pouka. Malo nerodno mi je. Ko vstopim, skočijo učenci pokonci, kot pri vojaki, kadar vstopi korporal. Štiri in dvajset parov oči je uprtih vame. Vpisujem v razrednico. Oni še vedno stoje. Pozabil sem jim dati znamenje, naj sedejo.

Govorim. Vso uro govorim. Že sam ne vem, kaj. Vedno bolj mi je nerodno. Zato se najbrže držim resno.

Popoldne mi je sporočil kolega, da so mu v knjigotržnici povedali, da sem med novimi najstrožji.

Verjemite mi, to ni res. Prav res ne vem, kako bi mogel komu zapisati nezadostno.

5.

Nedelja je. Še bolj dolgočasno kot vsak dan. Odpeljemo se z vlakom do bližnje postaje. Nekje blizu cerkve igra ciganska godba. Gasilska veselica.

Vstopimo. Plačamo vstopnino, oni pa zapišejo naša imena, bogve zakaj. Peljejo nas v posebno sobo. (Tu te posade povsod v posebno sobo, če hočeš ali ne.) Skozi odprta vrata gledamo v večjo sobo za preprosto ljudstvo, ki pleše čardaš, in pijemo slabo vino.

K mizi je prišlo dekle domačinka in nam ponuja razglednice za šaljivo pošto. Zala je. Res zala. Nekdo od našega omizja je pijan.

Udaril jo je po plečih, z drugo roko pa ji je segel v nedrije. Zardela je, umakniti se ni upala. Kako plahi so tukaj ljudje.

Ko je odšla od naše mize, je bila vesela.

6.

Večeri so v majhnih mestih silno dolgočasni. Ne veš ne kod, ne kam. Eni pijejo, drugi sede po kavarnah, doma nihče. Tako tuje in mrzle so te sobe.

Torej gremo v kavarno.

Majhna je pa se imenuje Vélika. Postrežba ženska. Naročim črno kavo. Bog ve, zakaj se mi smeje natarica. Ko mi prinese kavo, se mi nasloni s svojim obilnim oprsjem na rame, boke pa pritiska ob moja stegna. Začudeno gledam, kje sem. Pogledam tovariša, ki je že več let tukaj, češ: kam sva zašla. Zasmeje se.

«Tukaj je že taka navada.»

Pristopi kavarnar:

«Izvolite slike.»

Pokaže neko revijo in se prijazno nasmeje:

«Gole ženske.»

Gledam v reviji gole ženske, se smejem natarici in se nič več ne čudim.

7. in zadnji.

Zdaj sem se že privadil vsega. Vse mi je tako domače, kakor bi živel tukaj že od nekdaj in bi moralo biti vse tako. In vendar se mi včasih zazdi, da sem med njimi popoln tujec. Pa v tem se najbrže motim.

VRTNIKOVA TAJNA

I V A N A L B R E H T

Ko se je oni dan razvedelo po Sreberju, da je po dolgem trpljenju slednjič v blazinici na Studencu umrl Vrtnikov Jernač, je v spominu sreberskih prebivalcev na novo oživel dogodek, ki je bil že vrsto let pozabljen, a je svojčas ne le v Sreberju, ampak daleč naokrog do mozga pretresel vse, ki so slišali kaj praviti o njem.

Rajni Jernač ni bil sreberski domačin, ampak je bil še kot mlad fant prišel s Koroškega semkaj. Uđinjal se je pri Vrtniku za hlapca. Dasi Vrtnikov grunt ni posebno velik, je bil hlapec gospodarju le res potreben; kajti Vrtnikovima so zapored pomrli vsi otroci še v plenica. Edino Jerico se jim je posrečilo vzrediti in ohraniti, da je odrasla.